

Vaqif YUSİFLİ,
filologiya elmləri doktoru

**Bu dünyaya bir də qayıtmağım var,
Qəbrimin üstündə bitən gülləri,
Uyumuş, soyumuş torpağı, daşı
Ölüm sükutundan oyatmağım var.
Apardım özümle öz dünyamı mən-
Ulduzlu göyləri, Ayı, günəşi,
İlgümlü çölləri, təpəlikləri
Son gündə, son anda, son saatımda
Apardı gözüm.
O günü, o aei, dəqiqəni də
Apardım özüm.
Nəsə, ürəyimə damıb, bilirəm-
Bəlkə də yüz ildən, min ildən sonra,
Milyon ildən sonra-nə bilmək olar-
Nə vaxtsa dönəcək ömrün illəri.**

"qara damda" yaşamış, evimiz həmişə damıb. Atam evə bir tikə də olsa, haram çörək gətirməyib. Balalarını da ömrü boyu halallığa alışdırıb".

İsa İsmayilzadə "müharibə uşağı" idi. Dava illərində, ondan sonrakı illərdə də çox sıxıntı çəkmişdi, o sıxıntılar onun ruhuna elə hopmuşdu ki, elə bil, yerlə göy arasında, alçaq tavanlı evlərdə olan kimi sıxılırdı, özü dedi ki, kimi, havası çatışmırdı. Amma həyat ona sevinclər də bəxş edirdi və bir sıra şeirlərində boysuzluqdan, oyuncaqsız uşaqlığından şikayətlənən İsa İsmayilzadə Qarayazıda orta məktəb bitirir və içində yaşanan gələcək taleyinə xəyanət eləmir- sənədlərini ADU-nun filologiya fakültəsinə verir. Orta məktəb illərindən başlanmışdı bu sevgi. "Orta məktəbdə oxuyanda, ədəbiyyat müəlliminin təkidilə, 1956-cı ildə ilk şeirim yazmışam. Məktəbimizdə məzunlarla görüşdə o şeiri oxudum, 9-cu sinifdə idim, boyum da yaman balaca idi. Kətilin üstünə çıxıb, oxuyası oldum Sonra o şeir rayon qəzetində ("Stalinçi") dərc edildi. Sonra ürəklənib bir neçə şeir

lər də bu soyuq "hamamda" çimirlər. Yerdə əmələ gələn bu gölməçələrdə göy əks olunduğu üçün uşaqlar çubuq atlarını bu "əks olunmuş göylərdə" çapırlar. Uşaqların bu çubuq köhlənləri keçdikcə gölməçənin sükutu pozulur.

Qarayazı elindən gəlmiş, burada, böyük şəhər qoyununda heç cür şəhərli ola bilməyən, amma çox tez bir zamanda modern şeirin gözəl nümunələrini yaradan İsa İsmayilzadənin 1968-ci ildə ilk kitabı- "Ulduzların ad günü" çapdan çıxır, sonrakı illərdə "İşıqlı yarpaqlar", "Torpaq nəğməsi", "Ömrümdən keçən qatar", "Salam, Yer kürəsi", "Anamla söhbət", "Bir ömürlük gecə", "Seçilmiş əsərləri" işıq üzünə görünür. Yetmişinci illərdə İsa İsmayilzadə- tənqid oxlarına düşərək olan buş air artıq tam etiraf olunur, hətta 60-cı illərdə onu mücərrədlikdə, söz oyununda ittiham edən Məmməd Rahim də onun bir şeiri barədə tərifli məqalə yazır.

İsa İsmayilzadənin onlarla şeiri var ki, onlar bu gün də öz poetik sanbalını, bəddi tərəvətini saxlamaqdadır. "1941", "Yarpaq odası", "Güllələr

bir Xalq şairi Məmməd Araz isə yazmışdı ki: "İsa İsmayilzadənin bütün şeirlərinin, demək olar, əvvəli djə Vətəndir, axırı da Vətən. Vətən adı çəkdiyi şeirlərində də belədir, çəkmədiyində də O, hiss və duyğularını müasir oxucuların zövqünə, səviyyəsinə, tələblərinə müvafiq tərzdə ifadə etmək üçün yeni-yeni çıxırlar, yollar axtarır. Axtarışlar da qəribədir. Uğurlusu, uğursuzu olur. İsanın axtarışları əsasən uğurludur".

İsanın şeirlərinin əksəriyyəti hecda idi və o, bu ənənəvi şeir vəznində ən müasir fikirləri obrazlı şəkildə ifadə edirdi.

**Qatar gedir Araz blyu,
Gedir qıvrıla-qıvrıla.
Qarşı dağlar görünəndə,
Qaldım qovrula-qovrula.
Araz axır sərhəd boyu,
Axıb gedir lilli-lilli.
Qatar gedir həsrət boyu-
Həsrətimin paraleli.**

"BU DÜNYAYA BİR DƏ QAYITMAĞIM VAR"

(“Ölüm sevinməsin qoy” silsiləsindən)

İsa İsmayilzadə (15 mart 1941- 12 iyul 1997) bu şeiri sağlığında yazmışdı- onun bu dünyadan, əzizlərindən, doğmalarından, şair dostlarından ayrılacağı günə isə hələ on iki il qalırdı. Özü də "Anamla söhbət" kitabına yazdığı ön sözdə qeyd edirdi ki, "bu dünyaya bir də qayıdacağıma həmişə inanmışam, ona görə də günlərin bir günündə qapımı döyəcək ölümü, mən-cə, çox sakitcə qarşılayacağam. Bilirəm necə, nə vaxt, bəlkə yüz ildən, min ildən sonra qayıdacağam, amma bu gidi dünyaya mütləq qayıdacağam".

İsa İsmayilzadənin vaxtsız ölümündən iyirmi ilə yaxın bir vaxt keçir, amma heç bir möcüzə baş verməyib ki, o, yenidən bu dünyaya qayıtsın. Məncə, şairin "bu dünyaya qayıtmağı" hər dəfə onu yad eləməklə, şeirlərinin ölüm-süzlüyyəne inanmaqla doğrulursa, o zaman onu həmişə yanında görürsən.

İsa İsmayilzadə- XX əsr Azərbaycan poeziyasında öz üslubu, bənzərsiz dəst-xətti olan, tək-cə ölkəmizdə deyil, keçmiş SSRİ məkanında, xüsusilə, Rusiyada və Gürcüstanda, xarici ölkələrdə (onun "1941" şeiri Azərbaycan və rus dillərindən başqa alman, ingilis, fransız, polyak, bolqar dillərinə də tərcümə edildi) istedadlı bir şair kimi tanınan bu söz adamının qəfil ölümü bizim hamımızı sarsıtdı. Mən uzun illər İsa müəllimlə bir redaksiyada işləmişəm və həyatı -ömür yolu maddi və mənəvi sıxıntılar içində keçən bu gözəl şairin bir kərə də pessimizmə qapıldığına şahidi olmamışam. İsa müəllim bir insan kimi çox ciddi idi, hamıya (ailəsinə, dostlarına, müəlliflərə) qarşı tələbkər idi, düzlüyü sevirdi, yalan danışmağı, kimə isə kələk gəlməyi ağına sığışdırmırdı. Bu xasiyyət ona atasından- Mustafa kişidən keçmişdi: "Atam-son dərəcə sərt, düzlük, halallıq əsiri olub. Uzun müddət kolxozda briqadir işləsə də, həmişə kasıb olub. Həmişə, mən gözümü açandan, özümü tanıyandan

də yazdım. Bakıya, şair Məmməd Araz-a göndərdim. Aldığım cavabdakı bir fikir məni möhkəm silkələdi: "Hər şey də şeir var-dağda, düzdə, üfüqdə, buludda, yağışda. Uzun bir məktub idi, sonuna çatanda, heyrləndim: mənim şeirlərimdən bir kəlmə də yazılmamışdı". İllər keçəcəik, 1991-ci ildə Məmməd Araz İsa İsmayilzadənin "Seçilmiş əsərləri" nə ön söz yazacaqdı.

Tələbə ikən, 1961-ci ildə İsa İsmayilzadənin "Azərbaycan gəncləri" qəzetində ilk şeiri ("Roçt qutusu") dərc edilir.

İsa İsmayilzadə elə ilk şeirlərində yenilikçi bir şair kimi diqqəti cəlb edir. Amma tək-cə onun yox, beş il bir kursda oxuduğu Ələkbər Salahzadənin, Vaqif Səmədoğlunun və şeirləri ilə hələ əllinci illərin ortalarından diqqəti cəlb edən, poeziyaya yeni ruh, yeni nəfəs gətirən Əli Kərimin şeirləri xeyli mübahisələrə, tənqidlərə məruz qalır. Yaxşı ki, bu gəncləri müdafiə edən Rəsul Rza vardı. İsa İsmayilzadənin "Yağış gölməçəsi" şeiri hətta lağa qoyulur, "bulanıq gölməçələrə fəlsəfi münasibət" kimi "qiymətləndirilirdi". Halbuki, bu şeir modern şeir eümünəsi kimi yeni bir tendensiyanın ifadəsi idi.

**Damcılar göylərdən əlini üzdü,
Buludlar özünə boylanmaq üçün
bulanıq güzgü tək gölməçələri
torpağa düzdü.
Yağdı, tala-tala gölməçə yağdı,
göylərin dəlisov ilhamı yağdı,
sərçələrin souq "hamamı" yağdı.
"Atını" göylərdə sürdü çoxusu
ayağı çirmalı uşaqların da.
Çilik-çilik oldu gölün yuxusu
çubuq köhlənlərin dırnaqlarında.**

Doğrudan da şair yağışın yağmasını gözəl bir poetik tabloya çevirib. Yağış yağır, yerdə tala-tala gölməçələr yaranır, bu gölməçələrdə buludun, günəşin, payızın mənzərələri əks olunur. Sərçə-

demədi", "Vaxt", "Keçdim Qarayazı düzənliyindən", "Ömrümdən keçən qatar", "Mənim qanadlarım olub bir zaman", "Vətən nəğməsi", "Qatar gedir Araz boyu", "Mən bir termos şüşəsiyəm", "Yaxşı adamların azalır, dünya". Siyahını istənilən qədər uzada da bilərəm. Onun şeirlərinin əsas məziyyəti fikrin obrazlı ifadəsi, əşyalara, nəsnelərə poetik mənə vermək bacarığı, adillikdə qeyri- adilliyi sezmək, görmək səyi və ən başlıcası, təzə söz demək məharətiydi. Nə yaxşı ki, elə sağlığında, artıq "tənqid dalğası" ötüşüb keçəndən sonra İsa İsmayilzadənin poeziyası haqqında dəyərli fikirlər ortaya çıxdı (B.Vahabzadə, O.Sarıvəlli, Y.Qarayev, Anar, Asif Əfəndiyev, Ə.Kürçaylı, M.Araz, M.İsmayıl, Qabil, T.Abdin, M.Aslan, Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə yazırdı: "Universitetdə dərs deyir, həm də ədəbiyyat dərnəyinə rəhbərlik edirdim. Onların arasında istedadına, şeir-sənət yanğısına görə seçilənlər sonrakı illərdə özlərini əsil qələm sahibi kimi göstərdilər. Həmin istedadlı gənclərdən biri İsa İsmayilzadə idi. Tələbəlik illərində yazdığı ilk şeirlərində də sözü səsinin tutumunca deməyə meyl göstərməsi diqqəti cəlb edirdi". Başqa

**Payızda ağaclar fikirli olur,
Fikirli-fikirli susar yarpaqlar.
Fikirli-fikirli göyə sovrular,
başımın üstündə buludlar ağlar.
Pavyızın fikrini bilmək istəsən
gərək ağac olasan,
gərək yarpaq olasan
gərək budaq olasan.**

**Hara qaçırsan, Oğul?
Hara qaçarısan, Vətən?-
Sən qurtaran yerdə,
Ölüm başlayır,
Hara qaçırsan
Vətən oğlu?
Köynək deyil geyib,
Geyib atasan,
Saqqız deyil-satasan-
Buna Vətən deyərlər.**

Sonuncu misal gətirdiyim şeir parçası İsanın "Haran ağrıyır, Vətən?" poemasıdır (İ.İsmayilzadə həm də gözəl poemalar müəllifiydi). Bu poemanı İsa müəllim ölümündən bir il əvvəl "Azərbaycan" jurnalında çap etdirmişdi. Poema Qarabağ hadisələrinin təsiriylə yazılmışdı. "Özü boyda başdaşdı Qarabağ"-poema bu misra ilə başlayırdı və məlum hadisələrə bir vətənpərvər şairin ürək yanğılarını ifadə edirdi.

Yenə qayıdıram İ.İsmayilzadənin yazımın əvvəlində misal gətirdiyim şeirinə:

**Bilmirəm çiçəklə, bilmirəm otlar,
Bilmirəm ocaqla, yoxsa buludla,
Dabları yerindən oynadıb gələn
Dəli qışqırıqla, yoxsa sükutla-
deyə bilmərəm
Bu dünyaya bir də qayıtmağım var.**

İsa İsmayilzadə şeirimizdədir, xatirəmizdədir. Hər gün qayıdır bizə, şeirimizə...